

Archeologienota
Lier – Spekkestraat 6-8
“Ter Laerken”

Jordi Bruggeman en Natasja Reyns

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Jordi Bruggeman en Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/119

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	8
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	21
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	26
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	30
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	31
3	Samenvatting.....	33
4	Bibliografie	34
4.1	Publicaties	34
4.2	Websites	34
5	Bijlagen	35
5.1	Archeologische periodes	35

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018J145

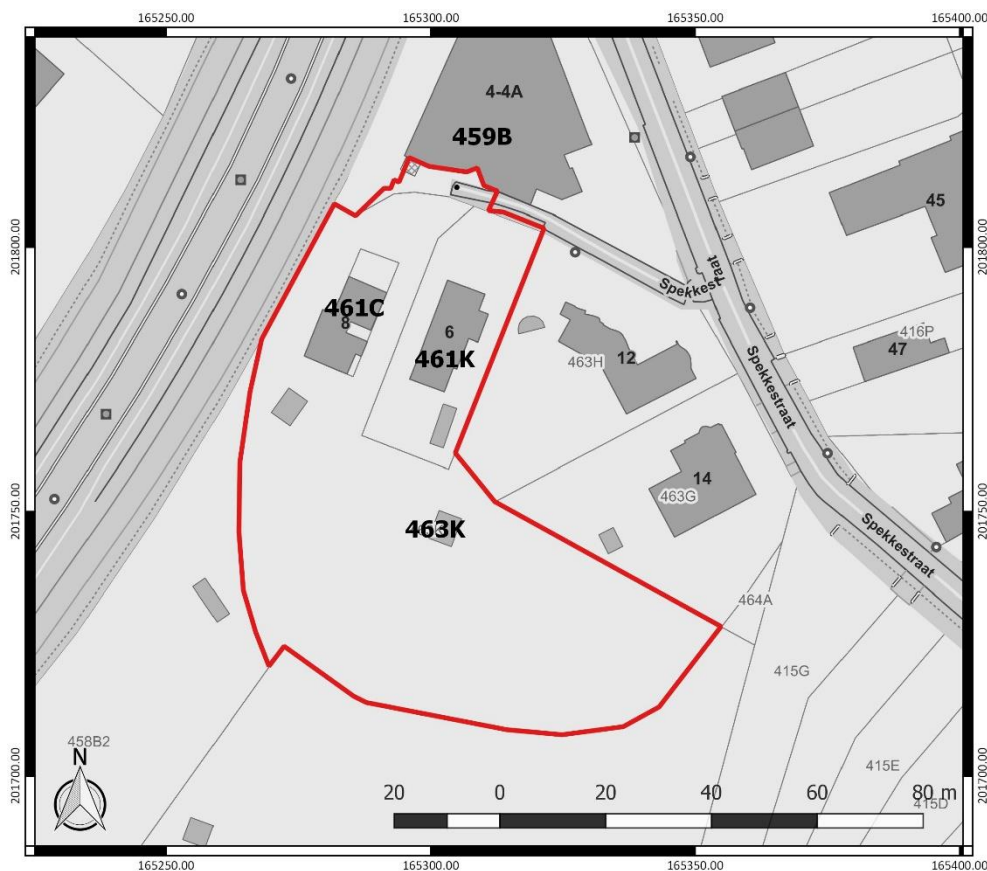
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Lier, Lier, Spekkestraat, Het Laerken

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 165355, 201727
- 165276, 201721
- 165296, 201817
- 165321, 201803

Kadastraal plan:

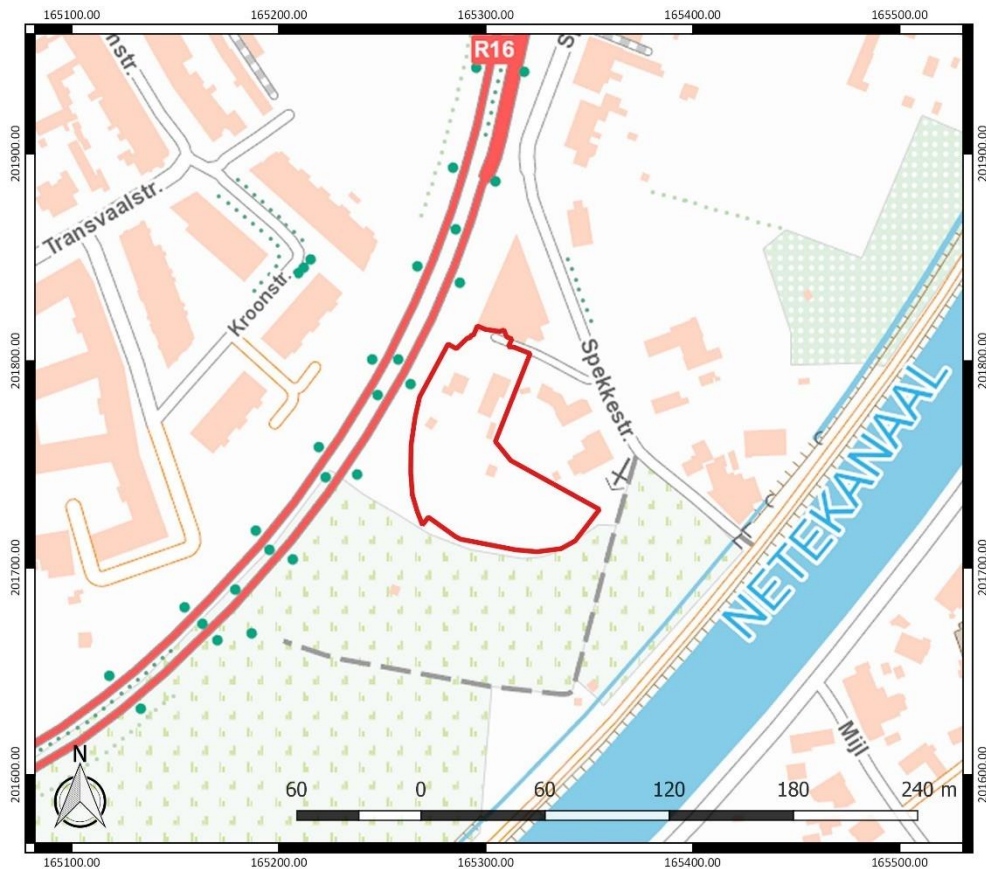

Figuur 1: Kadastraalplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Lier, Afdeling 2, sectie C, nummers 459B, 461C, 461K en 463K

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 5460 m²

Topografische kaart:

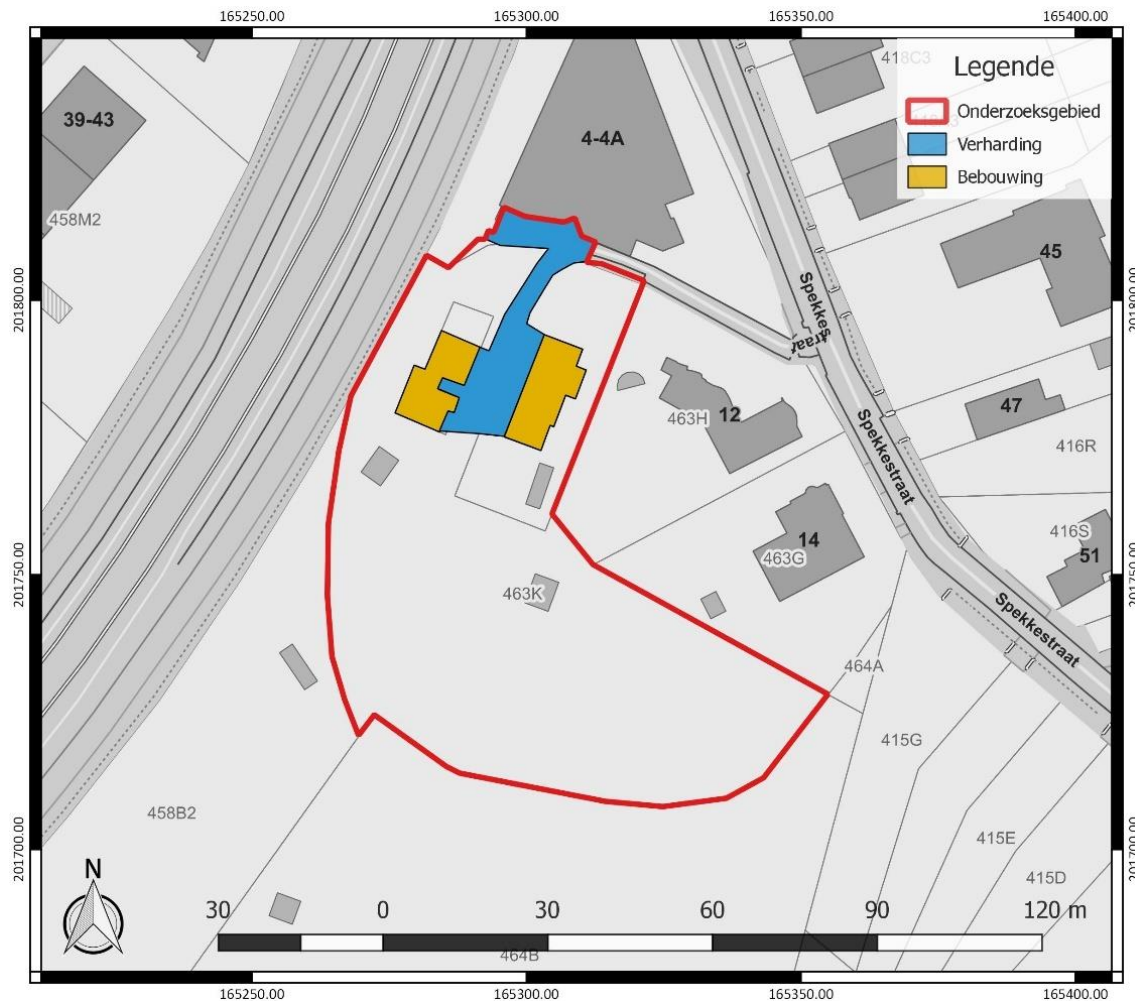

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 25/10/2018 – 08/11/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, site met walgracht

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Deze situeren zich vooral in het noordoosten van het onderzoeksgebied. Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Ter hoogte van het onderzoeksgebied bevond zich hoeve Het Laerken (CAI ID 157247). Deze komt aan bod bij de historische beschrijving van het onderzoeksgebied en het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader.

2.3 Onderzoeksopdracht

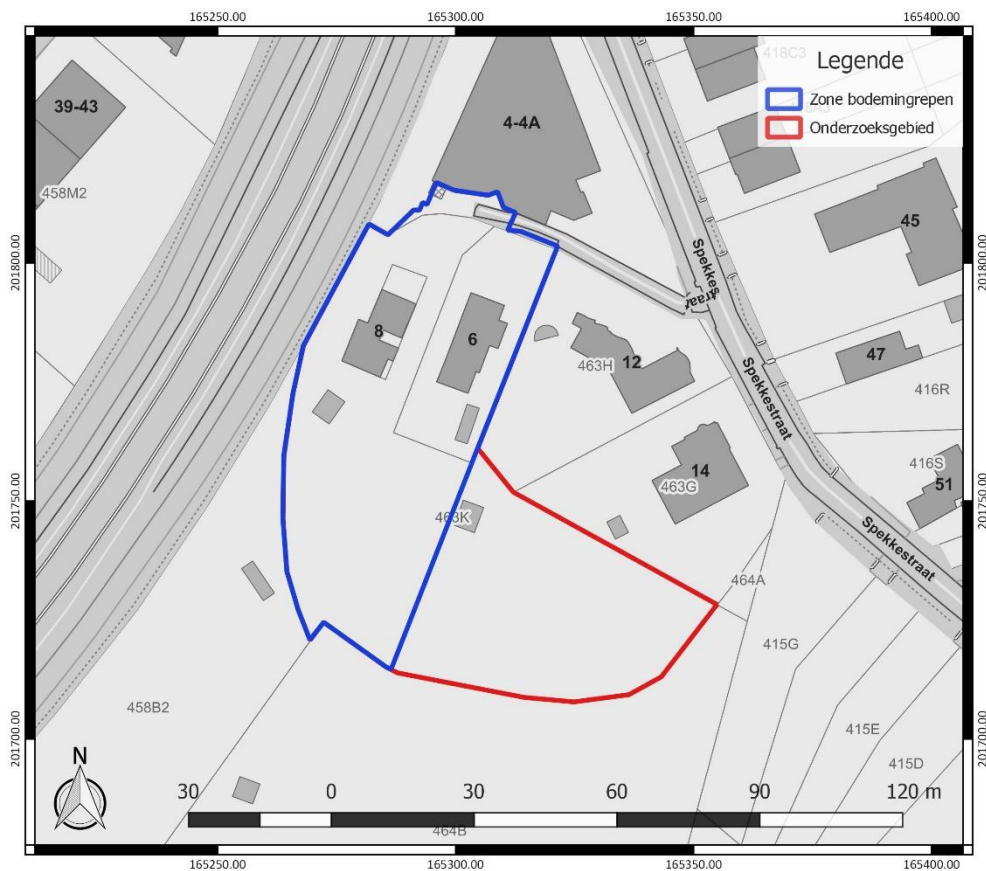
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: Binnen een deel van het onderzoeksgebied worden geen werken gepland. De zone met geplande bodemingrepen heeft een oppervlakte van ca. 3433 m² (Figuur 4).

Figuur 4: Kaart van de randvoorwaarden. Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

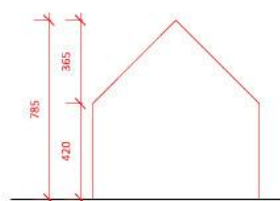
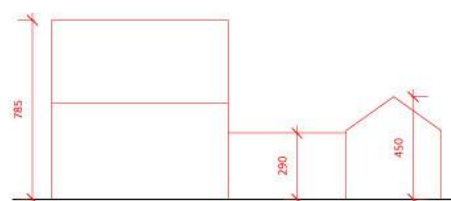
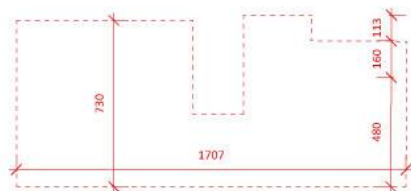
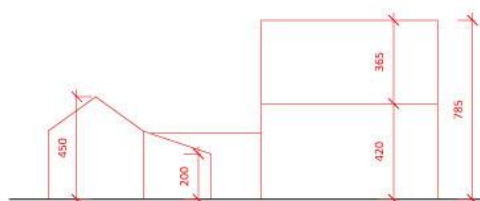
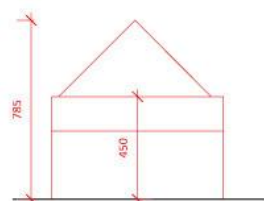
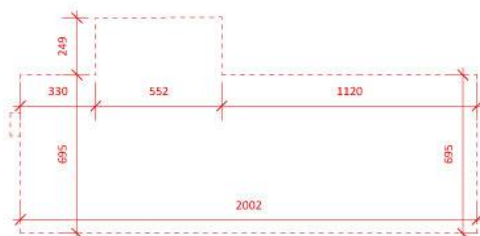
2.3.2 Beschrijving geplande werken

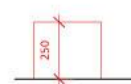
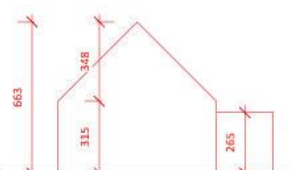
Op het terrein wordt een uitbreiding van een handelsruimte voorzien (Figuur 6). In deze uitbreiding worden ook acht appartementen en een bistro gerealiseerd. Daarvoor wordt de aanwezige bebouwing en verharding in het noorden van het onderzoeksgebied gesloopt en een deel van de groene begroeiing verwijderd (Figuur 5).

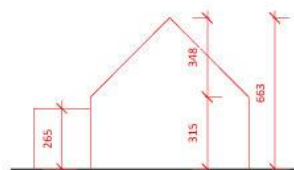
In het noordoosten van het onderzoeksgebied wordt een nieuw gebouw opgetrokken (ca. 1037 m²), omgeven door een nieuwe, waterdoorlatende verharding (ca. 2234 m²). Verder worden er een aantal nieuwe groenzones voorzien (ca. 197 m²).

Het nieuwe gebouw wordt grotendeels onderkelderd, tot op een diepte van ca. 3,61 m. De verharding rond het gebouw zal een dikte hebben van ca. 30 cm. De realisatie van de groenzones betekent een verstoring tot een diepte van circa 50 cm onder het huidige maaiveld. Voor de plantputten is dat tot circa 1 m onder het huidige maaiveld.

De afvoer van regenwater verloopt via een aantal hemelwaterputten en infiltratieputten ten oosten van het geplande gebouw, ter hoogte van een verharde zone. Hier wordt ook een septische put voorzien. De aan te leggen putten hebben een verstoringdiepte die ca. 2,40 m onder het maaiveld bedraagt.

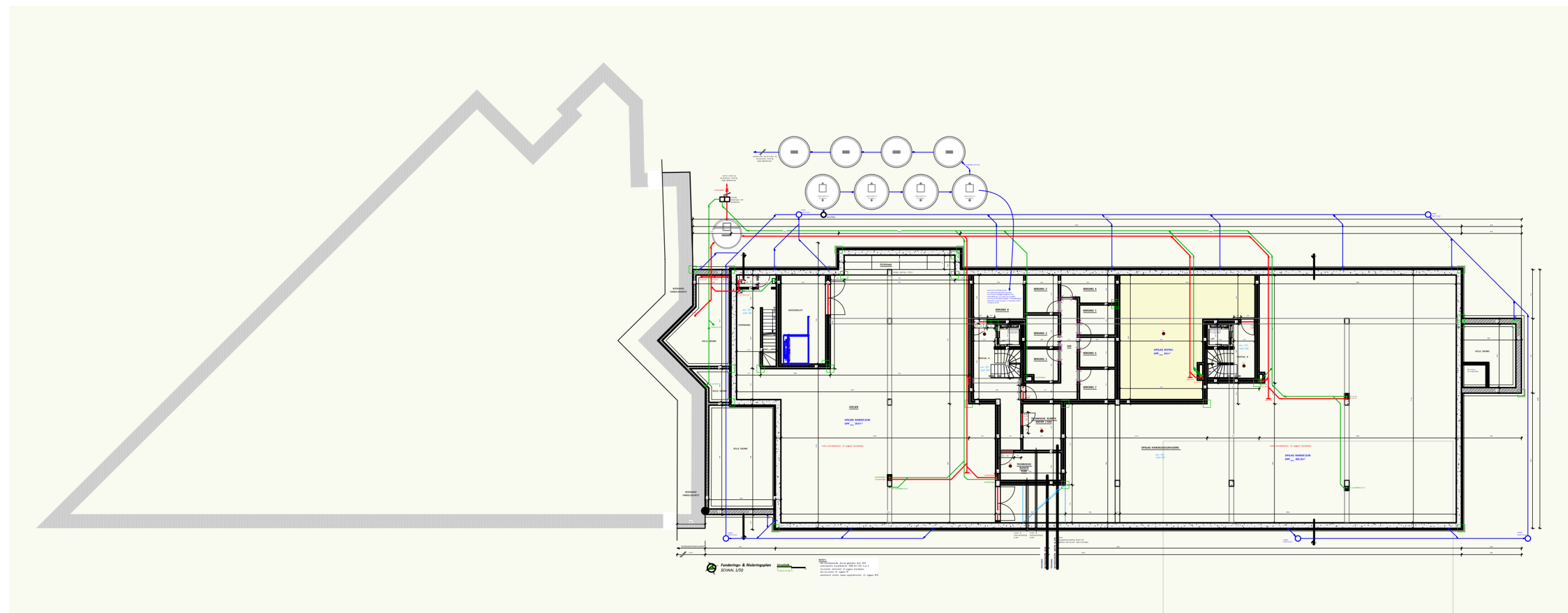
AAN TE VRAGEN: TE SLOPEN PROFIELEN - schaal 1/200
constructie A: woning Spekkestraat nr. 8

voorgevel
zijgevel

zijgevel
achtergevel
constructie B: woning Spekkestraat nr. 6

voorgevel
constructie C: hoogspanningscabine

voorgevel

zijgevel

zijgevel

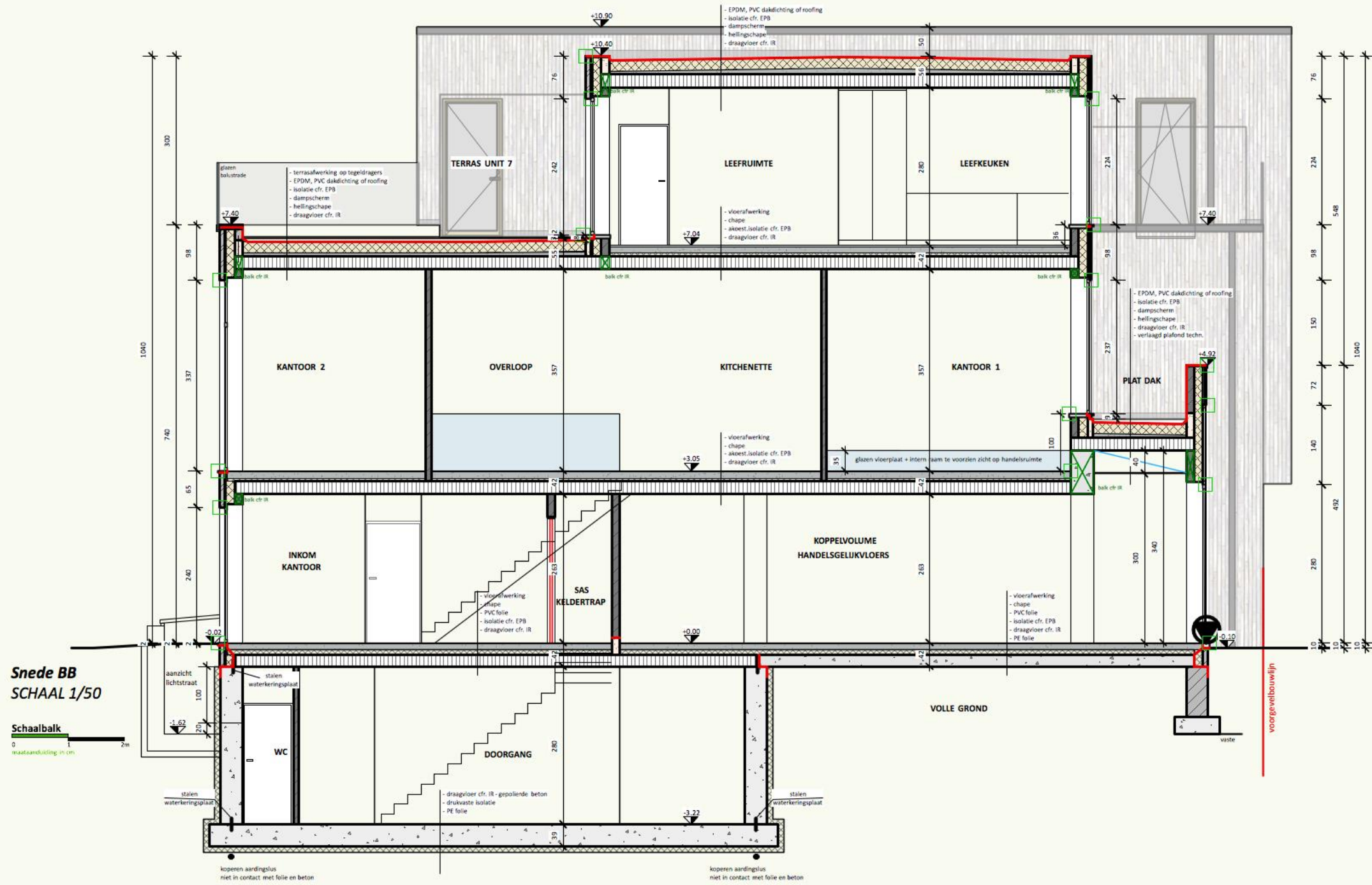
zijgevel

zijgevel
Figuur 5: Te slopen profielen bestaande bebouwing (Inarto Architecten bvba)

Figuur 6: Ontwerpplan (Inarto Architecten bvba)

Figuur 7: Kelderplan (Inarto Architecten bvba)

Figuur 8: Snede (Inarto Architecten bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

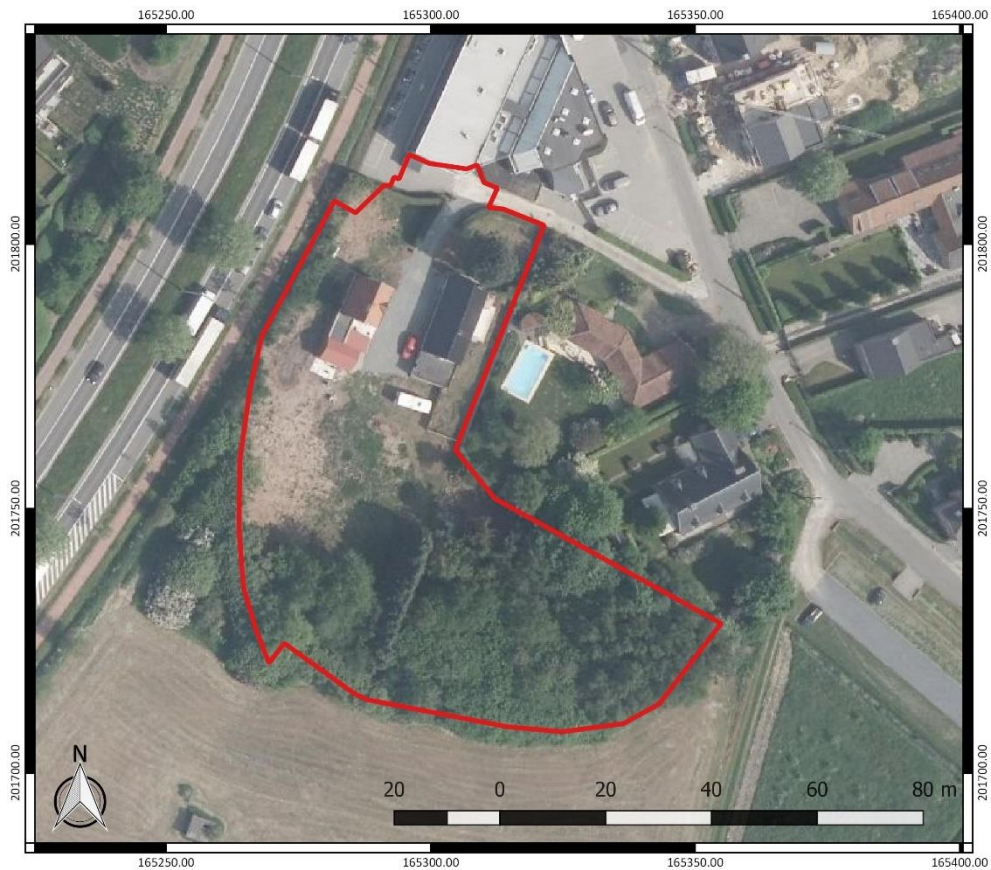
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de kaart van Van Deventer (1550-1565), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

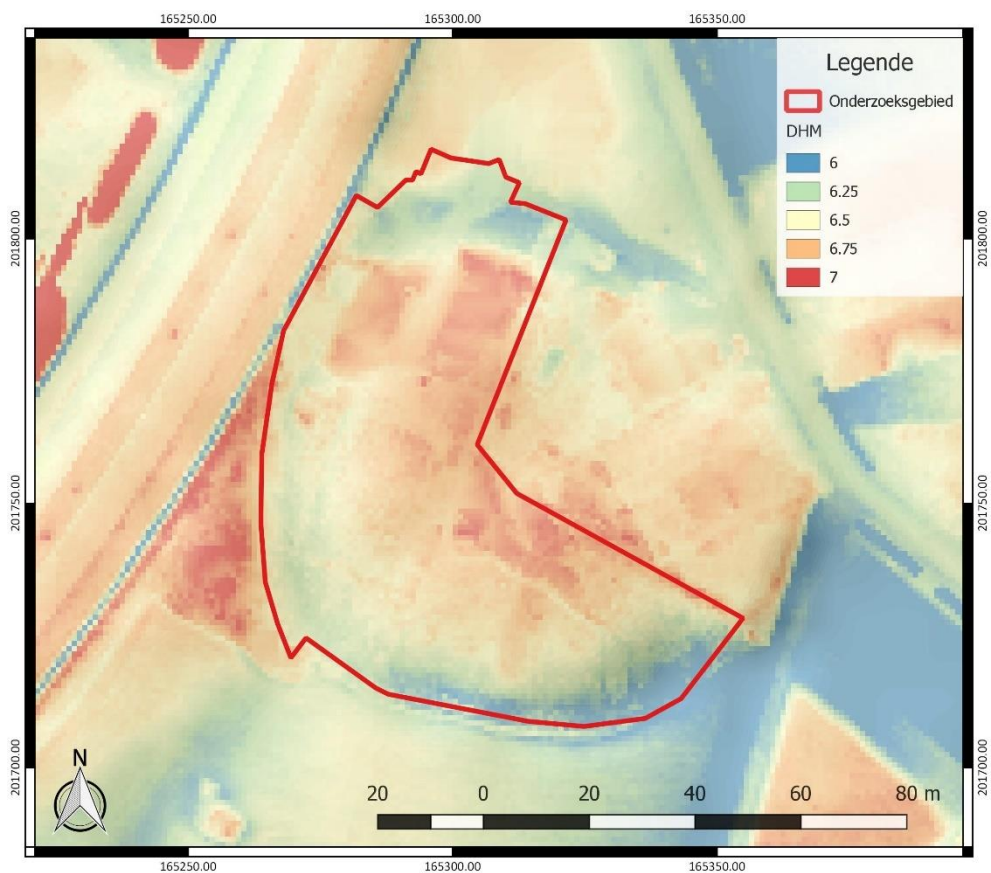
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

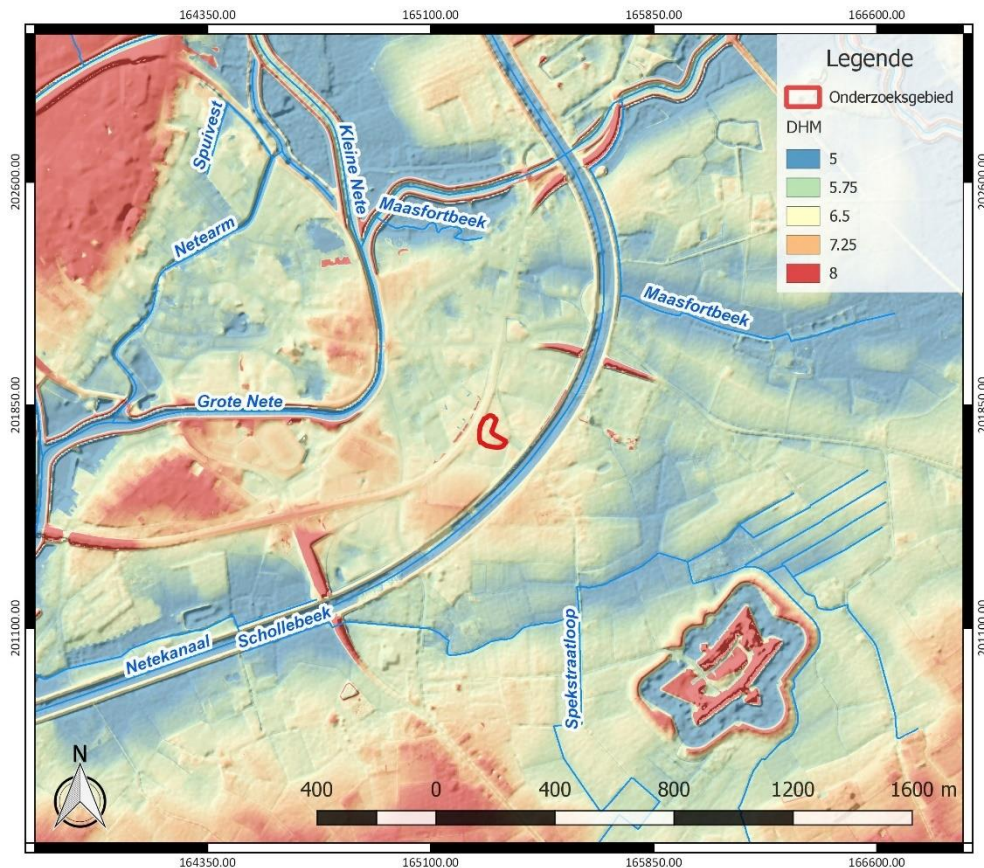
Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuidoosten van de historische stadskern van Lier, en wordt ingesloten door de Spekkestraat en de ring rond Lier (R16) (Figuur 9). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden en woonuitbreidingsgebieden. Hydrografisch behoort het tot het Netebekken. Op korte afstand ten zuidwesten is het Netekanaal gesitueerd. Ten zuiden van het terrein stroomt de Schollebeek, waar de Spekkestraatloop in uitmondt. Verder ten noordwesten en ten noorden stromen de Grote en de Kleine Nete en ten noorden en ten noordoosten bevindt zich de Maasfortbeek (Figuur 11).

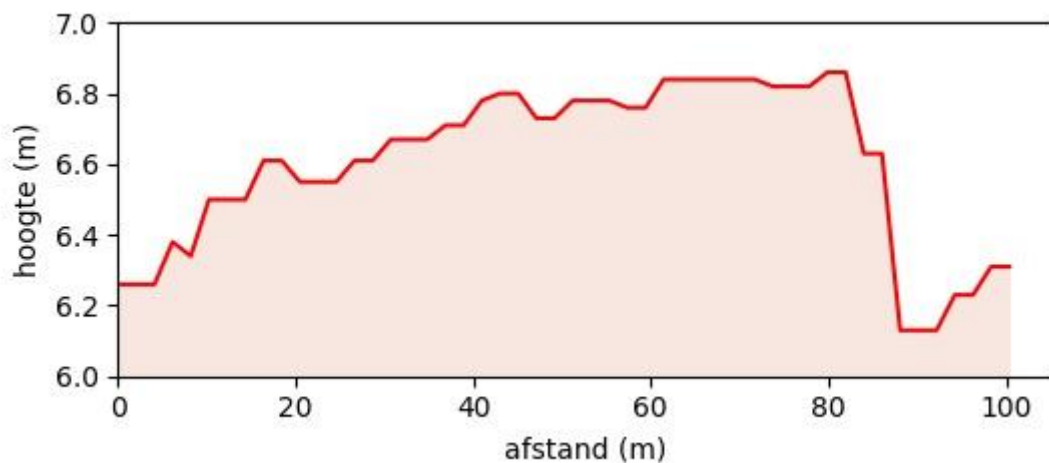
Figuur 9: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 11: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

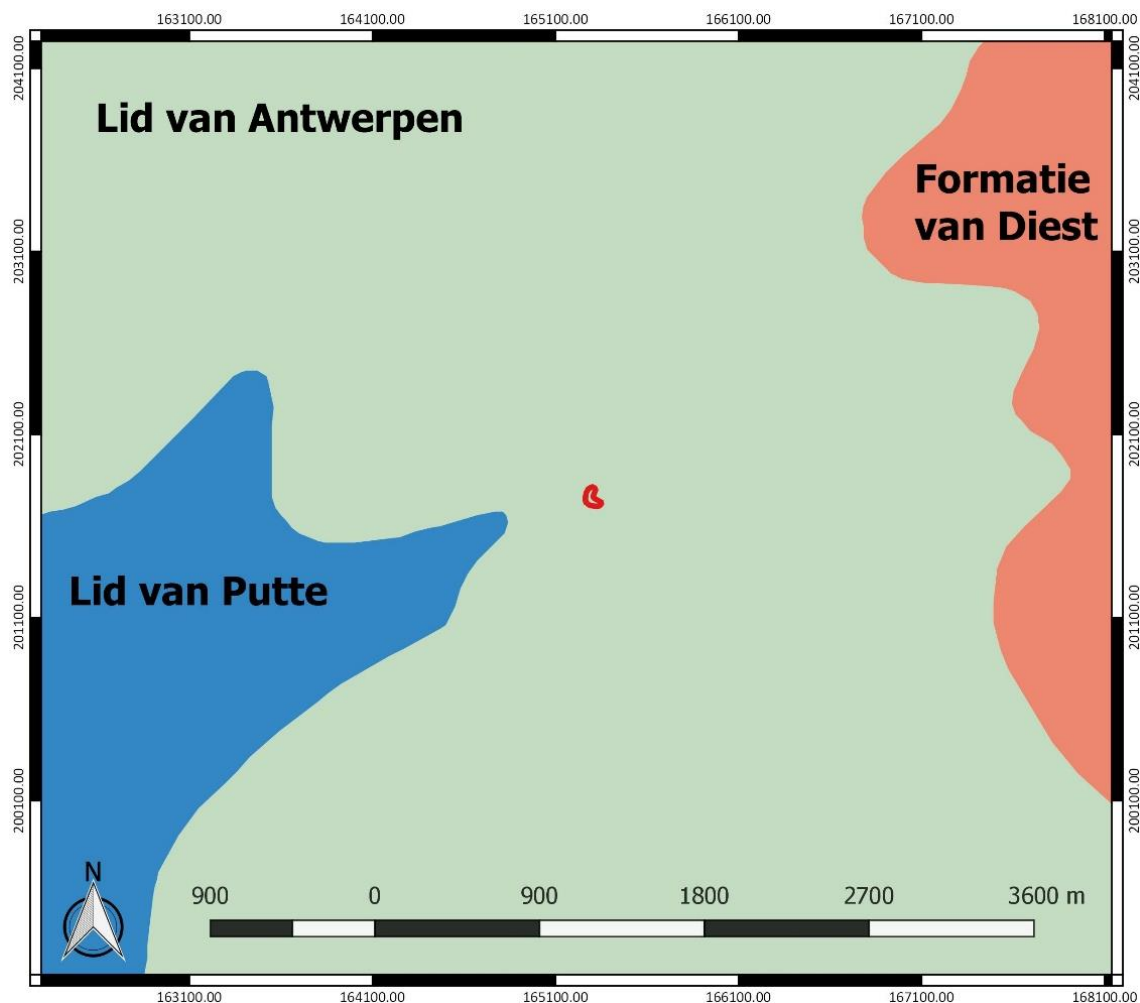

Figuur 12: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Lier tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. Het meest laaggelegen deel van de depressie situeert zich in de omgeving van Lier. Hier ligt de hoogte slechts enkele meters boven het huidige zeeniveau. De lage vlakte wordt doorbroken door twee duidelijke en relatief smalle, zuidwest-noordoost gerichte reliëfeenheden: de ruggen van Lichtaart en van Geel. De meest uitgesproken rug, die van Lichtaart, sterkt zich uit van het gebied ten noorden van Herentals over Lichtaart tot Kasterlee en is voor een groot deel opgebouwd uit Pliocene sedimenten. Op de rug loopt de hoogte

op tot 33 m. De rug van Geel situeert zich zuidelijker en strekt zich uit ten zuiden van Olen, in de richting van Geel. Deze rug is opgebouwd uit de Miocene Formatie van Diest. Geografisch behoort het projectgebied tot het zuidwestelijke deel van de Kempen in Laag-België.³

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordostrand van een iets hoger gelegen deel in de depressie van de *Schijns-Nete* (Figuur 10). Het terrein kent een hoogte van 6,0 tot 7,0 m TAW (Figuur 12). De grootste hoogte wordt centraal binnen het onderzoeksgebied bereikt en neemt af naar de randen toe. Dit hoogteverschil kan verklaard worden door de situering ter hoogte van een site met walgracht (zie verder), waarbij aan de rand een walgracht werd uitgegraven en de uitgegraven grond wellicht opgebracht werd binnen de omwalling.

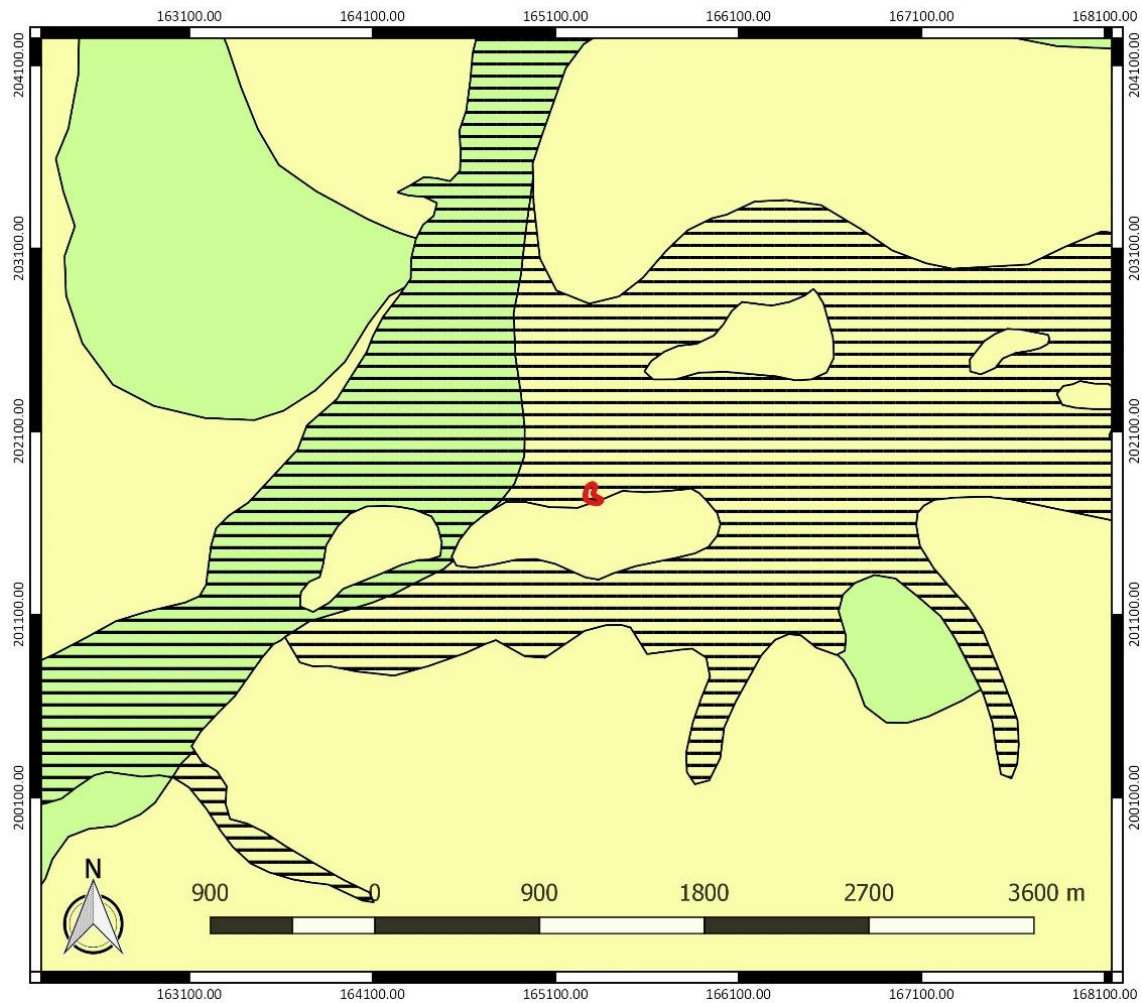
Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 13) bestaat uit het Lid van Antwerpen. Dit wordt gekenmerkt door zwartgroen fijn zand, dat sterk kleihoudend en sterk glauconiethoudend en glimmerhoudend is en dat schelpen, soms grof zand en beenderresten bevat. Ten westen is het Lid van Putte weergegeven, dat bestaat uit zwartgrijze klei, die silthoudend is en veel organisch materiaal bevat. Ten noordoosten gaat het om de Formatie van Diest, gekenmerkt door glauconietrijk groen tot bruin zand, dat heterogeen is, met meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke horizonten, micarrijke horizonten en dat een schuine gelaagdheid kent.⁴

³ Goolaerts/Beerten 2006, 2

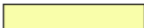
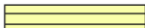
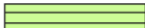
⁴ www.geopunt.be/kaart

De quartairgeologische kaart (Figuur 14) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Behalve in het uiterste zuiden van het terrein bevinden zich hieronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en komen er boven de eerstgenoemde afzettingen ook nog jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor.⁵

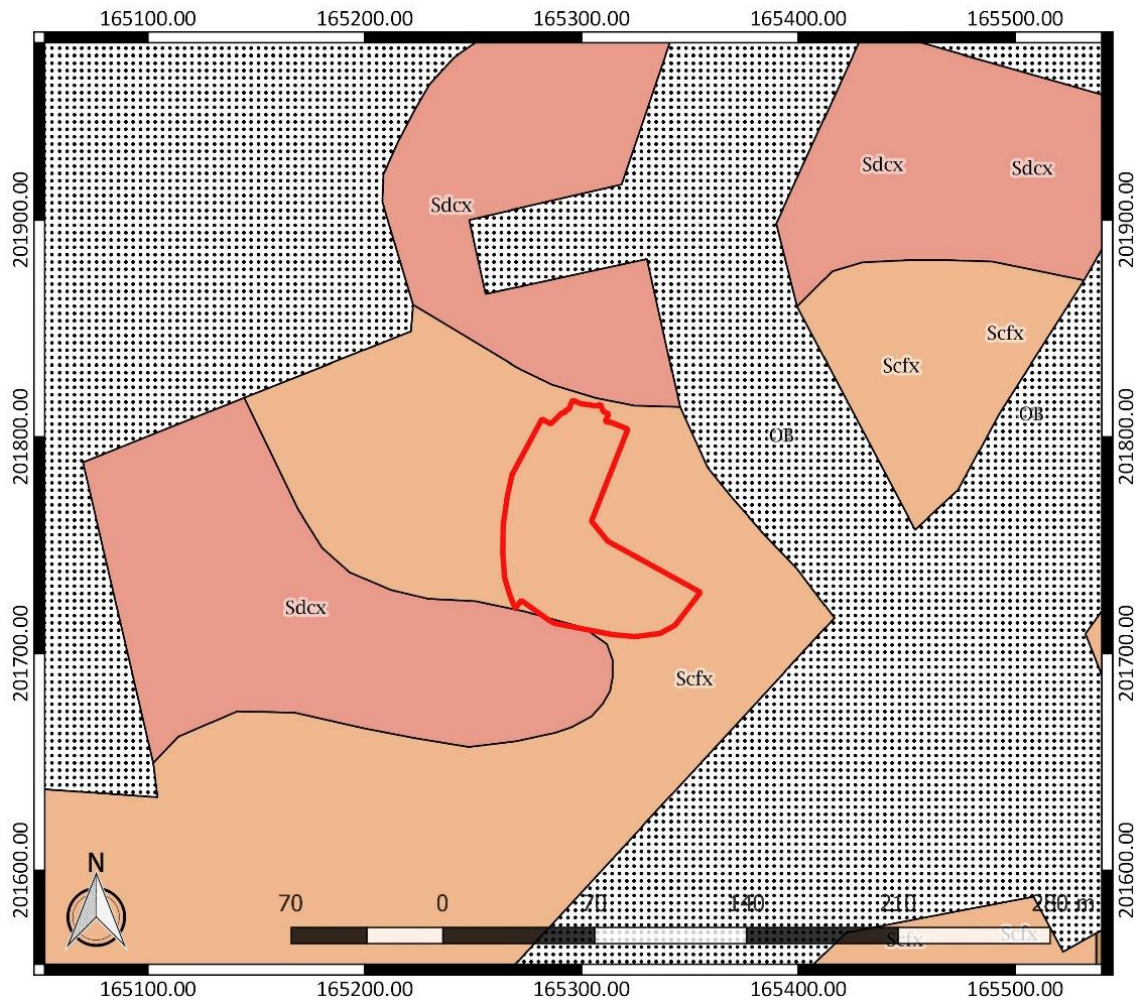
Figuur 14: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁵ www.geopunt.be/kaart

1 	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en het centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.	1a 	* De karteereenheid is mogelijk afwezig. □ De karteereenheid is mogelijk aanwezig. FH Fluviale afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). □ ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).
3 	* De karteereenheid is mogelijk afwezig. ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).	3a 	* De karteereenheid is mogelijk afwezig. ◇ De karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers. FH Fluviale afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). ◇ ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

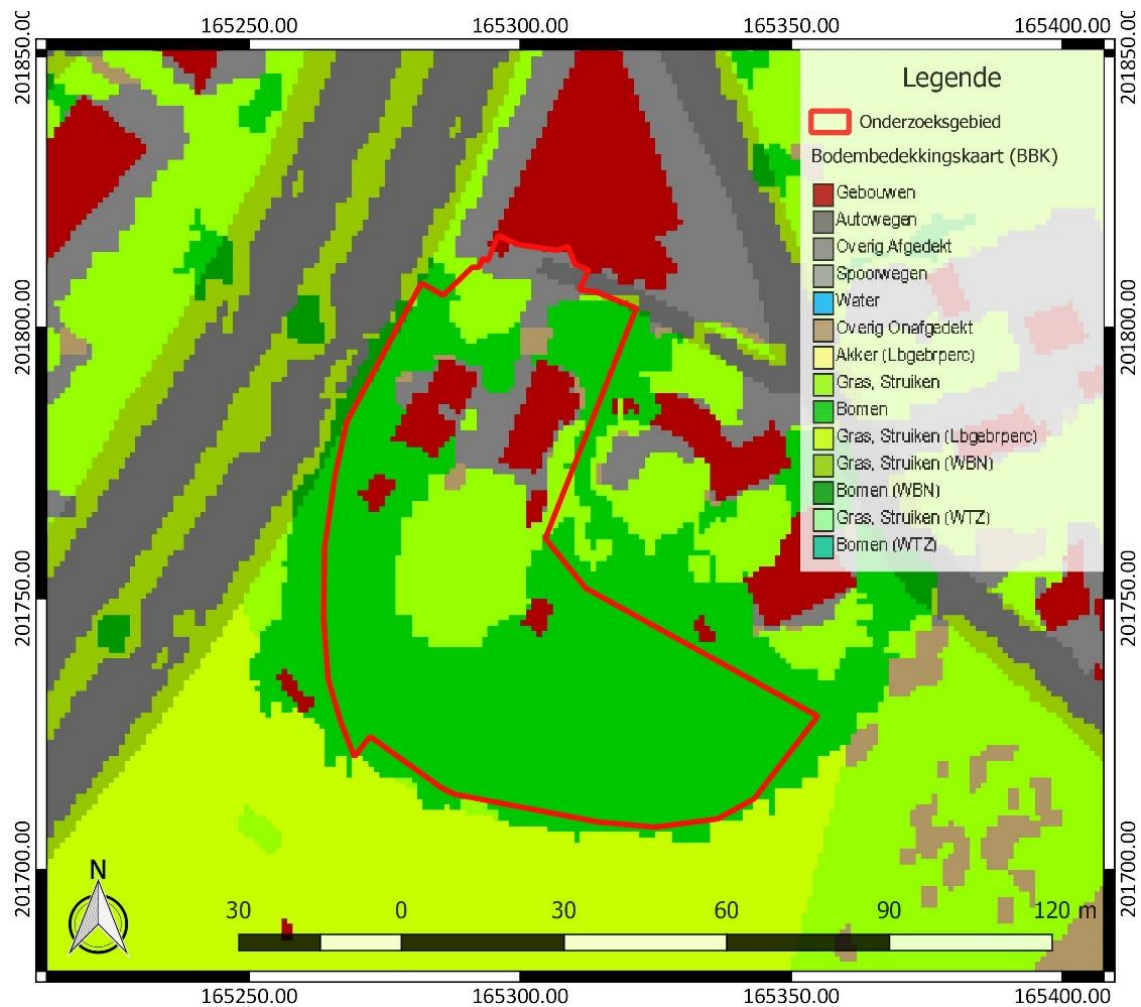
Figuur 15: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 16) geeft aan dat in het onderzoeksgebied een matig droge lemig zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont en silexietbijmenging (Scfx) te verwachten is. Aan de zuidwestelijke rand en ten noordoosten wordt een matig natte lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont en silexietbijmenging (Sdcx) verwacht. Verder is in de omgeving een bebouwde zone (OB) aangegeven.

Figuur 16: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 17). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9). De potentiële bodemerosiekaart is beschikbaar voor het gebied ten zuiden en te noordoosten van het onderzoeksgebied. De erosiegevoeligheid ten zuiden van het onderzoeksgebied is verwaarloosbaar en ten noordoosten is ze niet van toepassing (Figuur 18).

Figuur 17: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Potentiële bodemerosiëkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be), met groen: verwaarloosbaar, donkergrijs: niet van toepassing

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied situeert zich ten zuidoosten van de stadskern van Lier. Lier kent een vrij onduidelijke ontstaansgeschiedenis. Muntvondsten uit de Romeinse en de Gallo-Romeinse tijd doen een menselijke aanwezigheid tijdens deze periode vermoeden. Het toponiem werd voor het eerst vermeld in 870 als “Ledi” (waterweg) en is een duidelijke verwijzing naar de gunstige ligging aan de Kleine en de Grote Nete. De oudste kern zou volgens sommige literatuurbronnen opklimmen tot de Frankische periode en zou rond de Vismarkt (op de hogere Nete-oever) gelegen zijn. Volgens andere historici zou Lier in de 8ste eeuw door de heilige Gummarus gesticht zijn, op de plaats “Nivesdonk”. In de 11de-12de eeuw groeide een bevolkingskern op de linkeroever, met een eigen parochiekerk, die aan Sint-Jan-Baptist gewijd werd. Lier kreeg de titel van “oppidum” toegekend in 1194 en werd door hertog Hendrik I van Brabant tot stad verheven in 1212. Het grondgebied bestond uit de eigenlijke stad, de “Kuip” (een ringvormige zone rond de stad) en de “Bijvang”. Deze “Bijvang” was een uitgestrekt gebied, dat gevormd werd door de dorpen Kessel, Nijlen, Emblem en Bevel en de gehuchten Hagenbroek, Lachenen en de Mijl.⁶

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120745> (geraadpleegd op 29 augustus 2018)

Vanaf 1244 werd een stadsomwalling gegraven rond de eigenlijke stad, met de Grote Markt als centrum. In de 13de en voornamelijk in de loop van de 14de eeuw kende Lier met de bloei van de lakennijverheid een sterke economische expansie. De materiële welstand zorgde voor een toename van de bevolking. Na een uitbreiding van het grondgebied werd in 1389 een nieuwe stadsomtrek vastgesteld en werd de definitieve (en huidige) stadsomwalling gebouwd.⁷

Op de kaart van Van Deventer (1550-1565) is te zien dat het onderzoeksgebied gelegen is ter hoogte van een site met walgracht (Figuur 19), op enige afstand ten zuidoosten van de stadsomwalling van Lier, nabij de Leuvense poort. In het noordoosten van het onderzoeksgebied is binnen de rechthoekige walgracht bebouwing te bemerken, evenals een toegang die aansluit op een zijstraat van de Spekkestraat, die doorloopt tot de huidige Berlaarsesteenweg. De site sluit in het noordoosten aan op de Spekkestraat. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778, Figuur 24 en Figuur 22) zijn binnen de site met walgracht, in het noorden van het onderzoeksgebied, twee gebouwen te bemerken. De walgracht is nu ovaal weergegeven.

Figuur 19: Kaart van Van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (1550-1565) (www.cartesius.be)

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120745> (geraadpleegd op 29 augustus 2018)

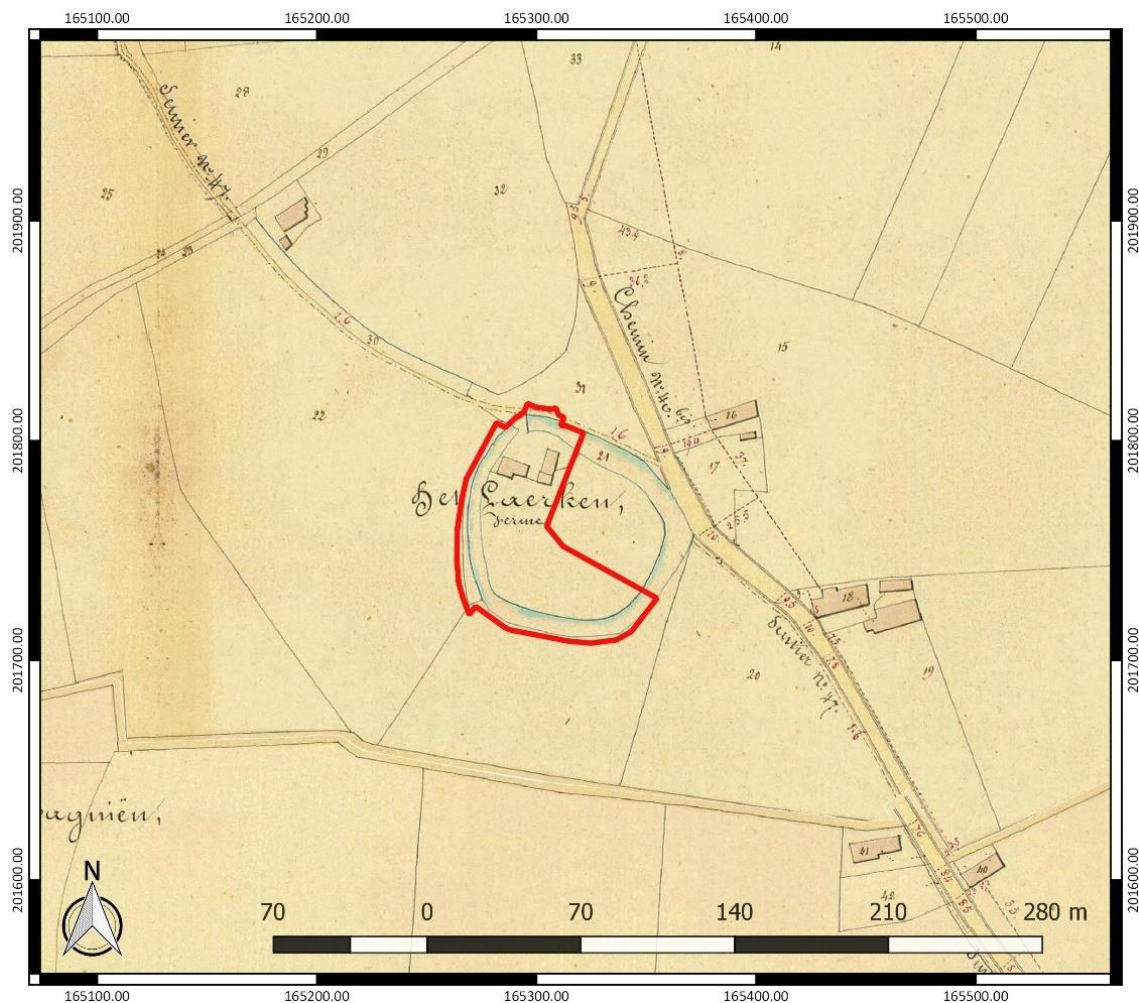

Figuur 20: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

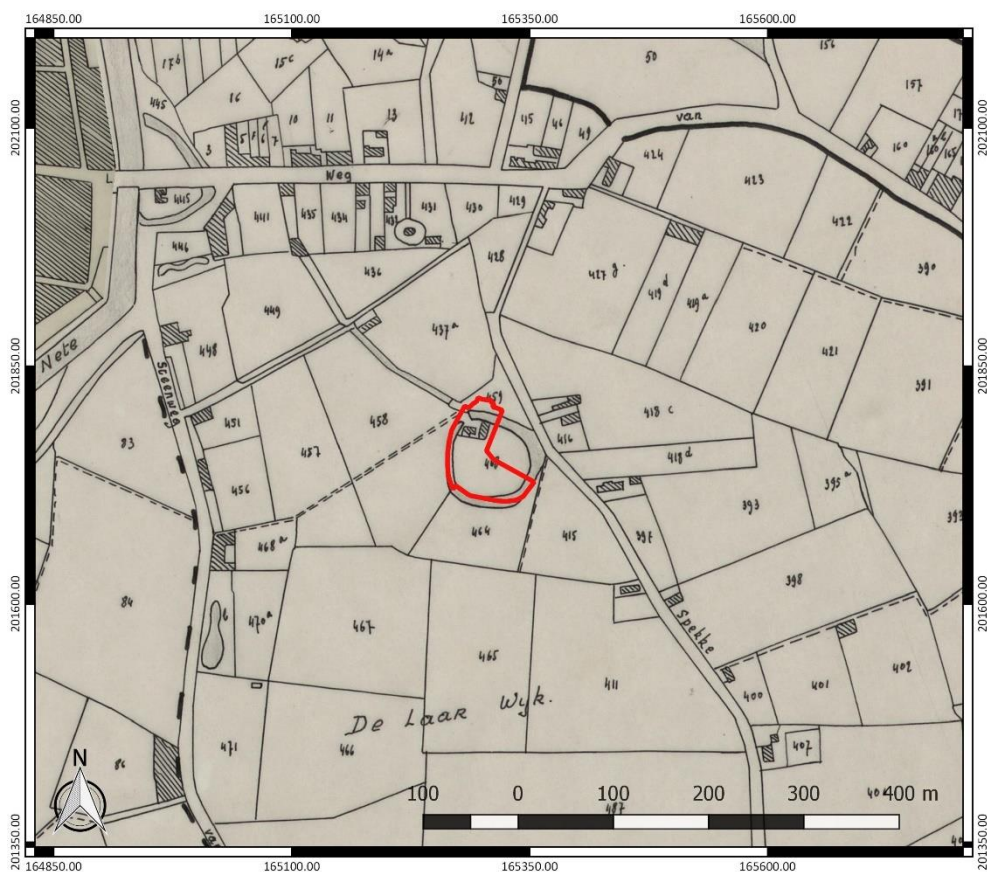

Figuur 21: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

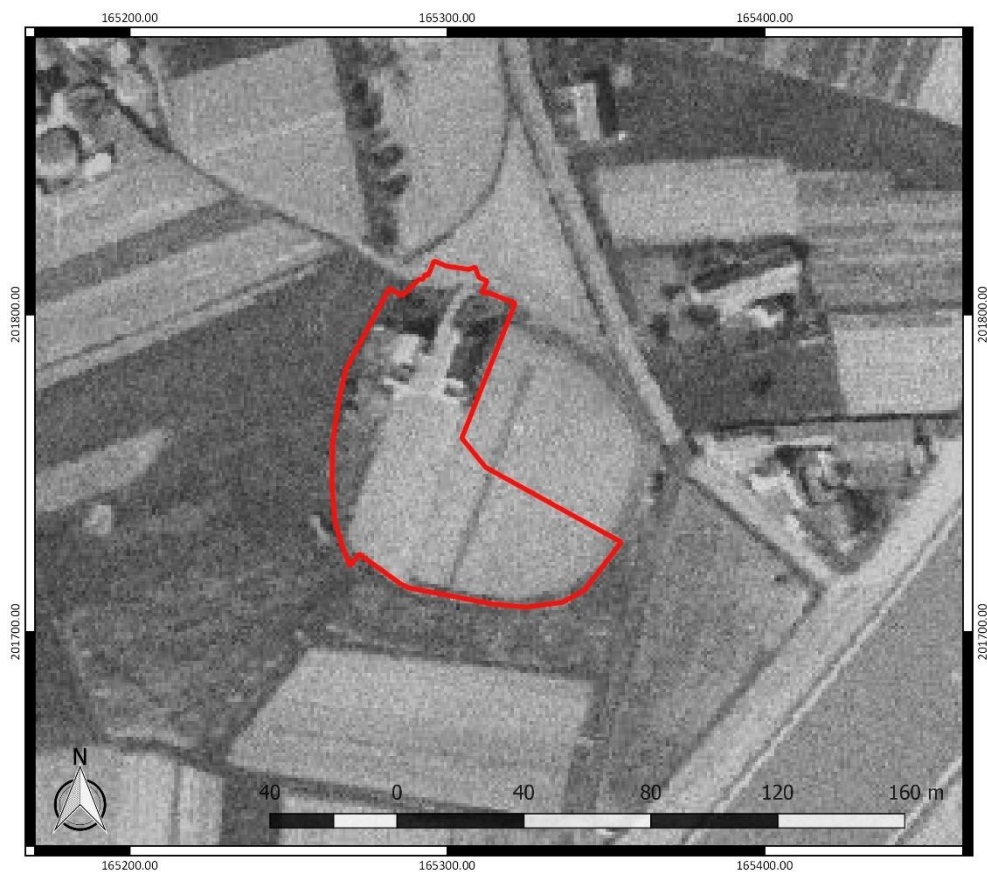
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is de site met walgracht nog steeds aanwezig, waarbij in het noorden van het onderzoeksgebied bebouwing te zien is. Aan de noordwestzijde is er in de ronde walgracht een opening te zien ter hoogte van waar zich een toegang zal bevonden hebben. De site met walgracht wordt beschreven als ferme Ter Laerken (Figuur 22). Naast de Spekkestraat ten noordoosten van het onderzoeksgebied, bevindt er zich aan de noordzijde van het onderzoeksgebied een (veld)weg. Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is een gelijkaardig beeld te zien (Figuur 23). Er is nog een tweede (veld)weg aanwezig. Deze loopt van de site met walgracht naar de weg van Lier naar Koningshooikt (Paul Krugerstraat). Ten zuiden van het onderzoeksgebied is op de kaart het toponiem De Laar Wijk weergegeven, een verwijzing naar de site met walgracht.

Figuur 22: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

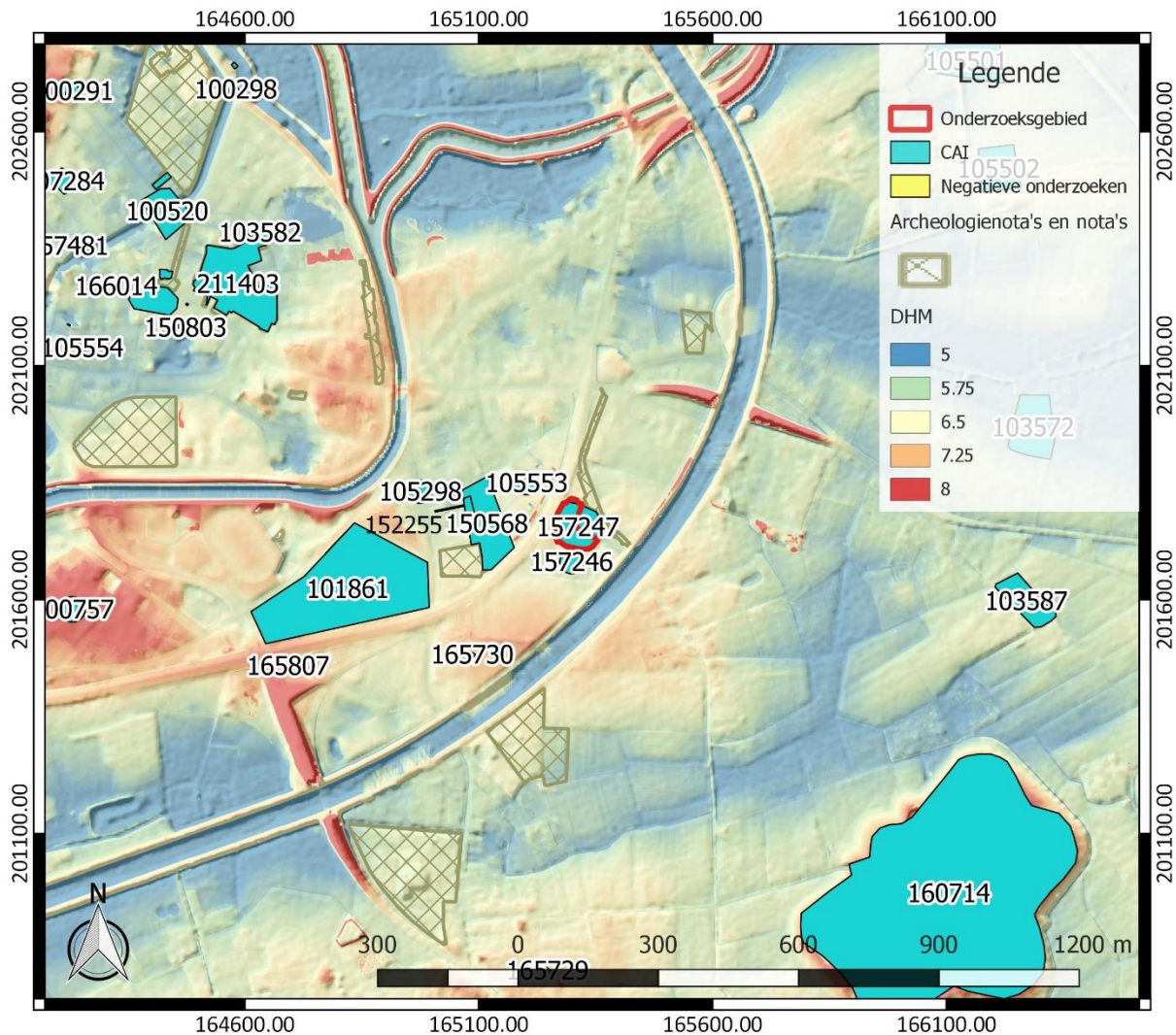

Figuur 25: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) toont duidelijk de site met walgracht, waarbij de eigenlijke walgracht doorgaans vrij goed te onderscheiden is, met in het noorden bebouwing op de locatie waar er op eerdere kaarten bebouwing te zien is. Tussen de gebouwen is verharding aanwezig. De rest van het onderzoeksgebied is akker. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 25) toont voor het onderzoeksgebied een gelijkaardig beeld. Onmiddellijk ten noordoosten van het onderzoeksgebied is er nu wel bebouwing en verharding aanwezig, in verband te brengen met het huidige winkelpand aldaar. Het beeld binnen het onderzoeksgebied komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9). Door deze continuïteit aan bebouwing kan verwacht worden dat de huidige bebouwing minstens voor het deel gefundeerd is op oudere funderingen. Een groot deel van de niet bebouwde zone is op heden wel bebost en in het deel van de walgrachtsite dat buiten het onderzoeksgebied is gelegen, is er bebouwing verschenen.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt ter hoogte van het onderzoeksgebied een locatie en een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 26). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Ter hoogte van het onderzoeksgebied bevindt zich een site met walgracht, het domein 'Ter Laerken' (CAI ID 157247), zie hoger.⁸ In de Spekkestraat (CAI ID 157246) werden op korte afstand van het onderzoeksgebied enkele metaaldetectievondsten gedaan. Er werd onder meer een gelijkarmige fibula en een mogelijk fragment van een riemtong uit de Karolingische periode gevonden. Er werden ook enkele munten, een mantelhaak en een muntgewicht uit de 17de en 18de eeuw gedetecteerd. Mogelijk kunnen deze vondsten in verband gebracht worden met de site met walgracht ter hoogte van het onderzoeksgebied.⁹

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied bevinden zich verschillende locaties met resten uit de ijzertijd. In de Kroonstraat (CAI ID 105553) werd een kuil met scherven uit de ijzertijd ontdekt.¹⁰ In de Transvaalstraat (CAI ID 150568 en CAI ID 152255) werden bij opgravingen paalsporen uit de metaaltijden gevonden, evenals paalsporen en een extractiekuil van onbepaalde datering. Voorts werden hier ook resten uit de middeleeuwen aangetroffen, waaronder enkele afvalputten of beerputten uit de volle middeleeuwen en enkele waterkuilen, een vierpostenspieker, een paalspoor

⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157247, Spekkestraat II (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157246, Spekkestraat I (geraadpleegd op 30 augustus 2018);

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159111, Wolfstee I (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105553, Kroonstraat I (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

met een bewerkte houten stronk, afvalkuilen en een gracht of greppel uit de late middeleeuwen. Tevens werden er drie bomkraters uit de Eerste Wereldoorlog opgegraven.¹¹

Ook werden er in de omgeving resten uit de Romeinse tijd aangetroffen. In de Paul Krugerstraat (CAI ID 105298), ter hoogte van de vroegere steenweg Aarschot-Lier, werd een muntschat uit de midden-Romeinse tijd gevonden. De muntschat bestaat uit ongeveer 3000 bronzen munten en een zilveren denarius, voornamelijk uit de 4de eeuw. De oudste munt dateert van het einde van de 2de eeuw of het begin van de 3de eeuw. Vermoedelijk werden de munten gedeponneerd aan het begin van de 5de eeuw.¹²

Ter hoogte van de Hoogveldweg (CAI ID 101861), ten noordwesten van het onderzoeksgebied, werden aan de hand van veldprospectie silex pijlpunten uit de steentijd gevonden. Er werd ook Romeins aardewerk ingezameld. Op deze locatie werden via luchtfotografie ook cirkels waargenomen, die als een grafstructuur uit de metaaltijden geïnterpreteerd worden. Op hetzelfde terrein (op vindplaats CAI ID 100896) werden scherven uit de ijzertijd gevonden. Deze scherven zijn echter afkomstig van een laag aangevoerde aarde en oorspronkelijk niet van de plaats zelf.¹³

In de ruime omgeving bevinden zich verder nog cartografische indicatoren uit de nieuwe tijd. De Jezuïetenhoeve (CAI ID 105502) werd gebouwd in de 17de eeuw en later meermaals aangepast. Het is een omgrachte hoeve met losstaande bestanddelen. De Mostaardpothoeve (CAI ID 103587) dateert uit de 18de eeuw. De datering van de Ferrariskaart geldt als de terminus ante quem. De hoeve brandde volledig af tijdens de Eerste Wereldoorlog en werd heropgebouwd in 1921. De hoeve is deels omgracht.¹⁴ De Hertog Janshoeve (CAI ID 103572) gaat ook zeker terug tot de 18de eeuw maar is mogelijk ouder. De gronden werden reeds in 1243 door Hendrik II, hertog van Lotharingen en Brabant, aan de abdij van Nazareth geschonken. De oorspronkelijke dubbelhoeve was de grootste abdijs hoeve op het grondgebied van Lier en was ook gelegen op een site met walgracht. Op de Ferrariskaart is ze als “Hoeve Nazareth” weergegeven.¹⁵

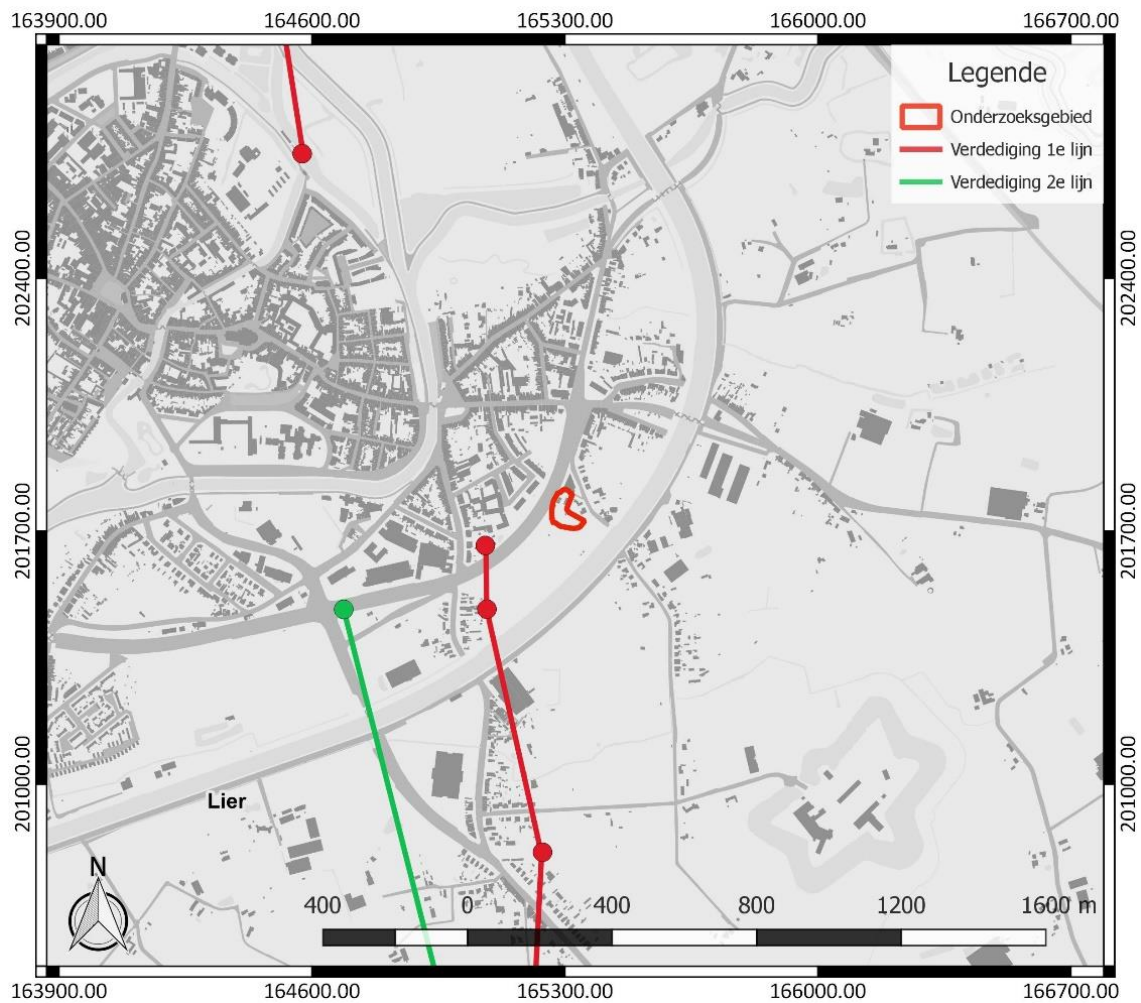
¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150568, Transvaalstraat (1), (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152255, Transvaalstraat (2), (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100757, Akkerstraat I (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105298, Paul Krugerstraat I (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101861, Hoogveldweg (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100896, Hoogveldweg I (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105502, Jezuïetenhoeve (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Jezuïetenhoeve [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10594> (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103587, Mostaardpothoeve (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Hoeve Mostaardpothoeve [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10397> (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103572, Hertog Janshoeve (Hoeve Ter Haegen), (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Hertog Janshoeve of Hoeve Ter Haegen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10192> (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

Figuur 27: Overzichtskartaal van de KW-linie (www.kwlinie.be) met aanduiding van het onderzoeksgebied.
Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

Militaire resten zijn ook aanwezig in de omgeving van het onderzoeksgebied. De Centrale Archeologische Inventaris vermeldt het Fort van Lier (CAI ID 160714) uit de nieuwste tijd. Het fort maakt deel uit van de fortengordel rond Antwerpen en werd gebouwd in de periode 1873-1890.¹⁶ Het onderzoeksgebied bevindt zich op korte afstand langs de KW-Linie of Hoofdwederstandstelling uit de nieuwste tijd (Figuur 27). Deze verdedigingslinie tussen Koningshooikt (Lier) en Waver werd in 1939 opgetrokken om België te beschermen tegen een Duitse inval. De lijn werd onder meer gevormd door 400 bunkers, sluizencomplexen, een antitankgracht en een "ijzerenmuur" van cointet-elementen. De ruggengraat van de KW-linie bestond uit één of twee rijen gevechtbunkers, zoals ten westen van het onderzoeksgebied het geval is. De meest nabijgelegen archeologische waarden zijn dan ook bewaarde bunkers van de eerste (CAI ID 165729 en CAI ID 165730) en de tweede (CAI ID 165807) verdedigingslijn van de KW-Linie uit 1939-1940.¹⁷

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160714, Fort van Lier (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Fort van Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10300> (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Bunkers KW-linie Antwerpen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301436> (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165729, KW-Linie L 3 (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165730, KW-Linie L 2 (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165807, KW-Linie P 1 (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe. Voor een zone onmiddellijk ten noordoosten aansluitend op het onderzoeksgebied werd een archeologienota opgesteld in functie van de heraanleg van de Spekkestraat. Het betreft uitsluitend een bureaustudie.¹⁸

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van een site met walgracht, Ter Laerken, dat zeker teruggaat tot de tweede helft van de 16de eeuw. Tot op heden is de walgrachtstructuur te herkennen ter hoogte van het onderzoeksgebied. Afgaande op het historische kaartmateriaal bevond de bebouwing binnen de site met walgracht zich in het noorden van het onderzoeksgebied, waar zich op heden nog steeds bebouwing bevindt. De kans is groot dat de huidige gebouwen minstens voor een deel gefundeerd zijn op funderingen van de bebouwing zoals we die kennen van de historische kaarten. Het is ook mogelijk dat archeologische resten aanwezig zijn van een eventuele voorganger van de site met walgracht. We denken bijvoorbeeld aan een middeleeuwse motte.

Er is niet alleen een hoog archeologisch potentieel voor resten uit de nieuwe tijd. In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied werden bij veldprospectie silexvondsten uit de steentijd aangetroffen. Ook werden begravings- en bewoningssporen uit de metaaltijden vastgesteld, waaronder uit de ijzertijd. Verder gaat het om Romeinse vondsten, waaronder een muntschat, vermoedelijk gedeponeerd aan het begin van de 5de eeuw. Voor de middeleeuwen zijn er metaalvondsten uit de Karolingische periode aangetroffen net naast het onderzoeksgebied. Uit de nieuwste tijd stammen verschillende militaire resten in de omgeving.

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordostrand van een iets hoger gelegen deel in de depressie van de *Schijns-Nete*. Ten zuiden van het terrein stroomt de Schollebeek, waar de Spekkestraatloop in uitmondt. Verder ten noordwesten en ten noorden stromen de Grote en de Kleine Nete.

Tot zo ver de geraadpleegde kaarten teruggaan is er, zoals hoger vermeldt, ter hoogte van het onderzoeksgebied een site met walgracht aanwezig, die deels bebouwd is. Op basis van luchtfoto's blijkt het onderzoeksgebied omstreeks 1970 voor een groot deel in gebruik als akkerland. Op heden is dit deel voor een groot deel bebost. De walgracht werd na 1971 deels gedempt en/of is dichtgeslibt. Er zijn geen aanwijzingen voor grootschalige verstoringen. Het centrale deel van het onderzoeksgebied is duidelijk hoger gelegen dan de randen van de site ter hoogte van de walgracht. Dit doet voor een groot deel van het onderzoeksgebied een goede bewaring van het bodemarchief vermoeden.

Inventaris, CAI ID 165728, KW-Linie L 4 (geraadpleegd op 30 augustus 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165805, KW-Linie P 2 (geraadpleegd op 30 augustus 2018)

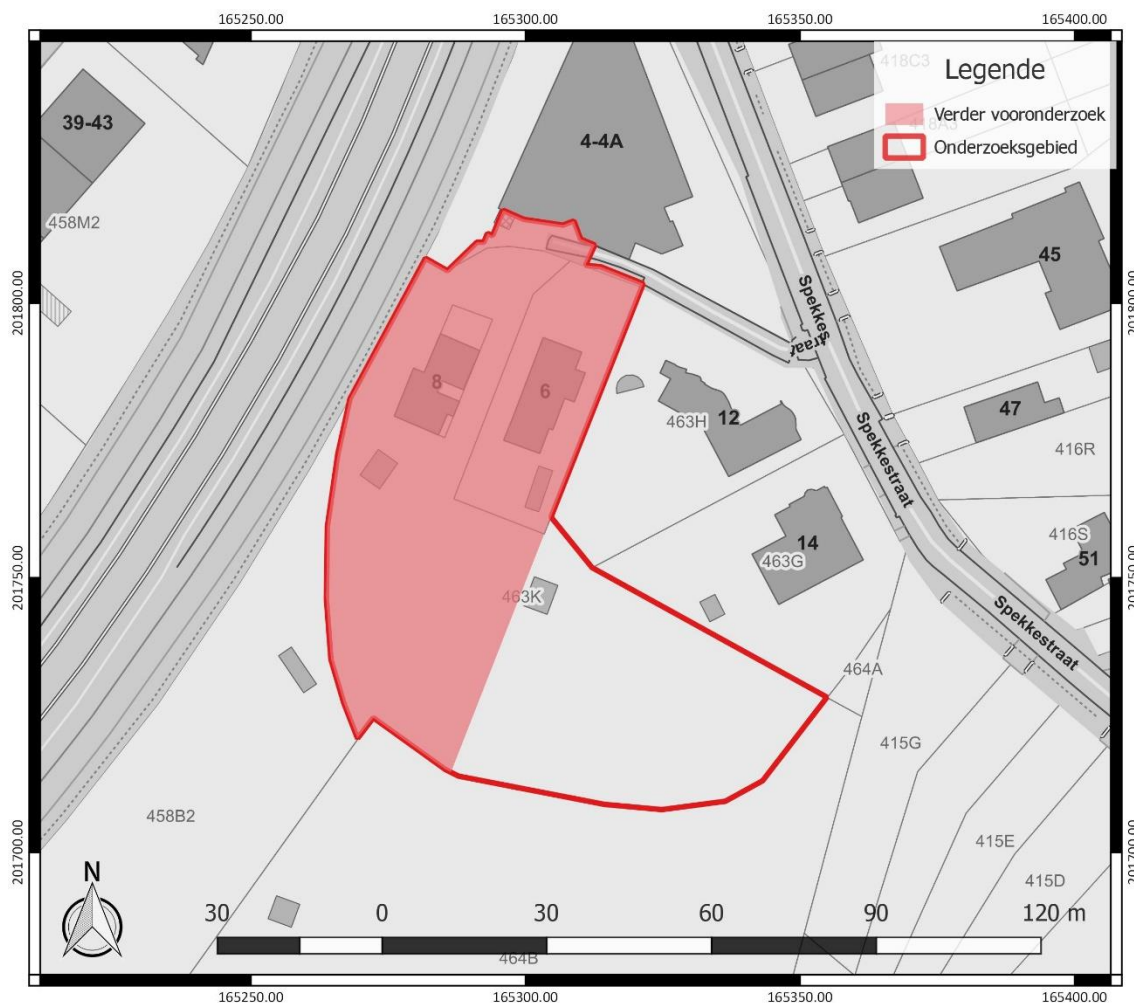
¹⁸ Coremans 2017

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een deel van het onderzoeksgebied worden werken gepland (ca. 3433 m²). De voornaamste werken omvatten de aanleg van een nieuw gebouw met een handelsruimte, acht appartementen en een bistro. De nieuwbouw wordt grotendeels onderkelderd tot op een diepte van 3,61 m. De omgevingsaanleg kent een verstoringsdiepte van ca. 30 tot 50 cm. Ten oosten van het gebouw worden regenwaterputten en een septisch put voorzien met een verstoringsdiepte tot ca. 2,40 m. De oostelijke zone van het onderzoeksgebied blijft groenzone. Hier worden geen bodemingrepen gepland. Dit doet besluiten dat binnen een zone van ca. 3433 m² het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van een site met walgracht die zeker teruggaat tot de tweede helft van de 16de eeuw, die vermoedelijk vrij goed bewaard is. Het is ook mogelijk dat archeologische resten aanwezig zijn van een eventuele voorganger van de site met walgracht. We denken bijvoorbeeld aan een middeleeuwse motte. In de nabije omgeving kwamen verder nog resten aan het licht uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen, maar ook militaire resten uit de nieuwste tijd. Gelijkaardige resten zijn mogelijk ook aanwezig ter hoogte van het onderzoeksgebied. De geplande werken binnen het onderzoeksgebied betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 3433 m². Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is in de zone waar bodemingrepen gepland worden (Figuur 28).

Figuur 28: Aanduiding van de zone waar verder vooronderzoek nodig is, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland, of bebouwd of verhard is. Geofysisch onderzoek kan zinvol zijn om ondergrondse structuren zichtbaar te maken en in functie daarvan het verdere vooronderzoek gerichter uit te voeren. Aan de andere kant levert deze onderzoekstechniek geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen op. Geofysisch onderzoek zal bijkomend archeologisch vooronderzoek daarom niet kunnen vervangen. Kosten – baten is het daarom interessanter om andere onderzoekstechnieken toe te passen.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites in te schatten. Afhankelijk van het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van een site met walgracht die zeker teruggaat tot de tweede helft van de 16de eeuw, die vermoedelijk vrij goed bewaard is. Het is ook mogelijk dat archeologische resten aanwezig zijn van een eventuele voorganger van de site met walgracht. We denken bijvoorbeeld aan een middeleeuwse motte. In de nabije omgeving kwamen verder nog resten aan het licht uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen, maar ook militaire resten uit de nieuwste tijd. Gelijkaardige resten zijn mogelijk ook aanwezig ter hoogte van het onderzoeksgebied. De geplande werken binnen het onderzoeksgebied betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 3433 m². Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is in de zone waar bodemingrepen gepland worden.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Coremans, L., 2017: *Archeologienota Lier – Spekkestraat*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 557).

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Leuven.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

